

TIZIMLI YONDASHUV ASOSIDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI VA OILA O'RTASIDAGI PEDAGOGIK HAMKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

Muxamatova Gulmira Erkinjon qizi

“Maktabgacha ta'lim” yo'nalishi 2 kurs magistri

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish, unda tarbiya va ta'lim jarayonlarining sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi bosqich bo'lib, aynan shu davrda uning intellektual, axloqiy, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishining poydevori yaratiladi. Mazkur jarayonda maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi hamkorlik muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda maktabgacha ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar MTT va oila hamkorligini yangi bosqichga olib chiqishni taqozo etmoqda. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab hollarda ushbu hamkorlik tizimli yondashuv asosida yo'lga qo'yilmayapti, natijada tarbiyaviy ta'sirlar uzviyligi va uzluksizligi buzilmoqda.

Shu bois maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila hamkorligini tizimli yondashuv asosida ilmiy-pedagogik jihatdan asoslash dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo'ladi.

Tizimli yondashuv asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila hamkorligining pedagogik asoslarini aniqlash, uning samarali texnologiyalarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish yo'llarini asoslashdan iborat.

Oila ijtimoiy institut sifatida bolaning shaxsiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, maktabgacha yosh davrida bolaning dastlabki ijtimoiy tajribasi, axloqiy me'yorlari, nutqi va xulq-atvori aynan oilada shakllanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkiloti faoliyatini oiladan ajratilgan holda tasavvur etib bo'lmaydi.

Pedagogik nuqtayi nazardan oila bolaning birlamchi tarbiya muhiti hisoblanib, unda tarbiyaviy ta'sirlar uzluksiz va tabiiy tarzda amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti esa ushbu jarayonni ilmiy asosda tizimlashtiruvchi, yo'naltiruvchi va to'ldiruvchi muassasa vazifasini bajaradi. Demak, MTT va oila o'rtasidagi hamkorlik pedagogik jarayonning samaradorligini ta'minlovchi muhim shartlardan biridir.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlik “ijtimoiy-pedagogik sheriklik”, “ta'limiy hamkorlik” kabi tushunchalar

orqali izohlanadi. Ushbu tushunchalar mazmunida tomonlarning teng huquqliligi, o'zaro mas'uliyati va yagona maqsad sari yo'naltirilganligi mujassamdir.

Maktabgacha ta'lim tizimida oila bilan ishlash shakllari turlicha bo'lib, ular ota-onalar yig'ilishlari, individual suhbatlar, treninglar, ochiq mashg'ulotlar, maslahatlar orqali amalga oshiriladi. Biroq ushbu faoliyat ko'pincha epizodik xarakterga ega bo'lib, yaxlit tizim sifatida tashkil etilmaydi. Shu nuqtayi nazardan, oila institutining pedagogik o'rnini tizimli yondashuv asosida qayta ko'rib chiqish zarurati yuzaga keladi.

Pedagogik hamkorlik zamonaviy ta'lim tizimining muhim konseptual tushunchalaridan biri bo'lib, u ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari o'rtasidagi o'zaro hamjihatlikka asoslangan faoliyatni anglatadi. Maktabgacha ta'lim kontekstida pedagogik hamkorlik, avvalo, tarbiyachi, bola va ota-onalar o'rtasidagi maqsadga yo'naltirilgan, rejalashtirilgan va uzluksiz aloqalarni qamrab oladi.

Ilmiy adabiyotlarda pedagogik hamkorlik tushunchasi turli yondashuvlar asosida talqin qilinadi. Ba'zi tadqiqotchilar uni pedagog va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro axborot almashinuvi sifatida ko'rsatsa, boshqalar hamkorlikni pedagogik jarayon subyektlarining teng huquqli sherikligi sifatida izohlaydi. Ushbu qarashlarni umumlashtirgan holda, pedagogik hamkorlikni bolani har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan yagona tarbiyaviy makon yaratish jarayoni sifatida tavsiflash mumkin.

Pedagogik hamkorlikning asosiy belgilariga quyidagilar kiradi: umumiy maqsadning mavjudligi, o'zaro mas'uliyat, ishonchga asoslangan munosabatlar, faol muloqot va faoliyat natijalarini birgalikda baholash. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila hamkorligida ushbu belgilar yetarli darajada shakllanmagan taqdirda, tarbiyaviy ta'sirlar samarasiz bo'lib qoladi.

Shuni ta'kidlash lozimki, pedagogik hamkorlik faqat tashkiliy tadbirlar majmui bilan cheklanib qolmasligi kerak. U bolaning shaxsiy rivojlanish dinamikasini kuzatish, muammolarni birgalikda aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqishni ham o'z ichiga oladi. Bu esa hamkorlikning tizimli xarakterga ega bo'lishini taqozo etadi.

Tizimli yondashuv zamonaviy pedagogika fanida murakkab pedagogik hodisalarni o'rganish va tashkil etishda muhim metodologik asos hisoblanadi. Ushbu yondashuv har qanday pedagogik jarayonni o'zaro bog'liq elementlardan tashkil topgan yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqishni nazarda tutadi.

Pedagogik tizim tarkibiga maqsad, mazmun, metodlar, vositalar, subyektlar va natijalar kiradi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila hamkorligini tizimli yondashuv asosida tashkil etishda ushbu komponentlarning o'zaro uyg'unligi va izchilligi muhim ahamiyat kasb etadi. Aks holda, hamkorlik alohida tadbirlar yig'indisiga aylanib qoladi.

Tizimli yondashuvning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

yaxlitlik;
strukturalilik;
funksionallik;
ochiqlik;
rivojlanish va dinamiklik.

Mazkur tamoyillar MTT va oila hamkorligiga tatbiq etilganda, hamkorlik jarayoni doimiy rivojlanib boruvchi, tashqi ijtimoiy omillarga moslashuvchan tizim sifatida shakllanadi.

Tizimli yondashuv asosida tashkil etilgan hamkorlikda har bir subyekt — tarbiyachi, ota-ona va bola — muayyan funksiyaga ega bo'ladi. Tarbiyachi pedagogik jarayonni rejalashtiruvchi va muvofiqlashtiruvchi, ota-onalar esa faol ishtirokchi va sherik sifatida namoyon bo'ladi. Bola esa ushbu tizimning markaziy elementi hisoblanadi.

Shunday qilib, tizimli yondashuv maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila hamkorligini ilmiy asosda tashkil etish, uning samaradorligini oshirish va barqaror rivojlanishini ta'minlash imkonini beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila hamkorligi masalasi nafaqat milliy pedagogika, balki xalqaro tajribada ham muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar ta'lim tizimida ota-onalarni ta'lim jarayoniga faol jalb etish barqaror pedagogik amaliyot sifatida qaraladi. Jumladan, Finlandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya va Germaniya maktabgacha ta'lim tizimida oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlik tizimli yondashuv asosida tashkil etilgan.

Xorijiy tajribalarda ota-onalar maktabgacha ta'lim tashkilotining teng huquqli hamkori sifatida e'tirof etiladi. Ular ta'lim mazmunini rejalashtirish, baholash jarayonlarida ishtirok etadi, shuningdek, pedagogik qarorlar qabul qilishda o'z fikrlarini bildirish imkoniyatiga ega. Bunday yondashuv ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish bilan birga, bolalarda ijtimoiy moslashuv jarayonini ham jadallashtiradi.

Milliy tajribaga murojaat qiladigan bo'lsak, O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatida oila bilan ishlash masalasi normativ-huquqiy hujjatlar asosida belgilangan. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturida ota-onalar bilan hamkorlik muhim komponent sifatida ko'rsatilgan. Biroq amaliyotda mazkur hamkorlik ko'pincha an'anaviy shakllar — ota-onalar yig'ilishi, bayram tadbirlari va maslahatlar bilan cheklanib qolmoqda.

Shu sababli xorijiy tajribadagi tizimli yondashuv elementlarini milliy ta'lim tizimiga moslashtirish, ularni madaniy va ijtimoiy xususiyatlarni inobatga olgan holda joriy etish zarurati mavjud.

Tizimli yondashuv asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila hamkorligini tashkil etish, avvalo, ushbu hamkorlikning strukturaviy komponentlarini aniqlashni

talab etadi. Strukturaviy komponentlar hamkorlik tizimining ichki tuzilishini belgilovchi asosiy elementlar hisoblanadi.

Mazkur hamkorlik tizimining asosiy komponentlariga quyidagilar kiradi:

- maqsadli komponent;
- mazmuniy komponent;
- faoliyatli komponent;
- tashkiliy-boshqaruv komponenti;
- baholash-natijaviy komponent.

Maqsadli komponent bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan umumiy pedagogik maqsadni o'z ichiga oladi. Mazmuniy komponent esa MTT va oila hamkorligida amalga oshiriladigan tarbiyaviy, ta'limiy va rivojlantiruvchi faoliyat mazmunini belgilaydi.

Faoliyatli komponent pedagoglar va ota-onalarning birgalikdagi amaliy faoliyat shakllarini qamrab oladi. Tashkiliy-boshqaruv komponenti hamkorlik jarayonini muvofiqlashtirish, rejalashtirish va nazorat qilish mexanizmlarini o'z ichiga oladi. Baholash-natijaviy komponent esa hamkorlik samaradorligini aniqlash mezonlari va ko'rsatkichlarini belgilaydi.

Axborot-pedagogik muhit MTT va oila hamkorligining samaradorligini ta'minlovchi muhim omillardan biridir. Ushbu muhit pedagogik jarayon ishtirokchilari o'rtasida muntazam axborot almashinuvi, teskari aloqa va hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy sharoitda axborot-pedagogik muhitni shakllantirishda raqamli texnologiyalar muhim o'rin tutadi. Elektron kundaliklar, ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va veb-platformalar ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi muloqotni tezkor va samarali qiladi. Biroq ushbu vositalardan foydalanishda pedagogik maqsad va axborot xavfsizligi talablariga rioya etish muhimdir.

Axborot-pedagogik muhit quyidagi funksiyalarni bajaradi: axborot berish, maslahatlashuv, monitoring va tahlil. Ushbu muhit orqali ota-onalar bolaning rivojlanish holati, muvaffaqiyatlari va muammolari haqida muntazam ma'lumotga ega bo'ladi. Bu esa tarbiyaviy ta'sirlarning izchilligini ta'minlaydi.

Shunday qilib, axborot-pedagogik muhit MTT va oila hamkorligini tizimli yondashuv asosida tashkil etishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila hamkorligini samarali tashkil etishda ota-onalar bilan ishlash shakllari va metodlari muhim ahamiyatga ega. Ushbu shakllar bolani rivojlantirish jarayoniga ota-onalarni faol jalb qilish va pedagogik ta'sirni uzluksiz amalga oshirishga xizmat qiladi.

Ota-onalar bilan ishlashning asosiy shakllari quyidagilar:

1. Yig'ilishlar va uchrashuvlar

mavzuli yig'ilishlar: bolaning rivojlanish xususiyatlari, tarbiyaviy vazifalar bo'yicha pedagogik tushuntirishlar;

individual uchrashuvlar: bolaning individual rivojlanishi bo'yicha maslahatlar.

2. Treninglar va seminarlar

ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirish;

tarbiyaviy vaziyatlarda to'g'ri xulq-atvor strategiyasini shakllantirish.

3. Ochiq mashg'ulotlar va kuzatuvlar

ota-onalar bolalar bilan amalga oshirilayotgan pedagogik faoliyatni ko'rib chiqadi;

pedagogik jarayonni amaliy misollar orqali tushunadi.

4. Maslahatlar va psixologik yordam

ota-onalarga bolaning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga oid tavsiyalar beriladi; muammoli vaziyatlarda psixologik qo'llab-quvvatlash ta'minlanadi.

Ota-onalar bilan ishlashning metodlari esa turli pedagogik yondashuvlarni qamrab oladi:

Konsultativ metod – individual maslahatlar orqali bilim va ko'nikmalarni shakllantirish;

Faol metod – muammoli vaziyatlar, rol o'yinlar, tajribalar orqali ota-onalarni faol jalb etish;

Axborot-metodik metod – targ'ibot materiallari, elektron resurslar va kitoblar yordamida axborot berish;

Monitoring va tahlil metodlari – bolaning rivojlanish holatini kuzatish va baholash, ota-onalarni natijalar bilan tanishtirish.

Mazkur shakl va metodlar tizimli yondashuv asosida uyg'unlashtirilsa, MTT va oila hamkorligi samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, ota-onalarni tarbiyaviy jarayonga faol jalb qilish ularning pedagogik madaniyatini rivojlantiradi va bolaning ijtimoiy, intellektual va axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shunday qilib, tizimli yondashuv asosida MTT va oila hamkorligini tashkil etish bolalarning rivojlanishini rag'batlantiradi, pedagogik jarayon samaradorligini oshiradi va ota-onalarni tarbiyaviy jarayonga faol jalb qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev, R. (2018). Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Toshkent: Fan.
2. Islomova, N. (2020). Oila va maktabgacha ta'lim hamkorligi. Toshkent: Sharq.
3. Mannopovna, J. O., Uralovna, J. F., & Rahmatullayevna, M. S. (2020). Formation of artistic perception of future teachers. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(6), 518-526.
4. Маҳкамов, У., Жуманова, Ф., & Равшанов, Ж. (2020). БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА

- БОШҚАРИШГА ТАЙЁРЛАШ. Academic research in educational sciences, (3), 815-830.
5. Жуманова, Ф. У., & Жабборова, О. М. (2020). УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ДАВРИДА БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМ. Academic research in educational sciences, (4), 238-243.
 6. Chorlieva, D. (2020). IMPROVING STUDENTS'READINESS FOR PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS OF PRESCHOOL CHILDREN. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
 7. Chorlieva, D. (2020). DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
 8. Чориева, Д. А. (2021). МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ. In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).
 9. Чориева, Д. А. (2022). ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ДИАГНОСТИКА ФАОЛИЯТИ БИЛАН ШУҒУЛЛАНУВЧИ ШАХСГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР: <https://doi.org/10.53885/edinres>. 2022.9. 09.014 Чориева Дурдона Анваровна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Мактабгача таълим факультети Мактабгача таълим психологияси ва педагогикаси кафедраси педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), в. б. доценти. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.
 10. Chorlieva, D. A. BO'LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY MAHORATLARINI OSHIRISH YO'LLARI. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI, 385.
 11. Choriyeva, D. (2023). OILA VA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILADIGAN IJTIMOIIY VAZIFALAR. Talqin va tadqiqotlar, 1(32).